

57357k

KAZIMIERZ HOFFMANN
DYPLOMANT WOLNEJ WSZECHNICY W SOFJI.

LITERATURA BUŁGARSKA

WYDANIE PIERWSZE.

NAKŁADEM AUTORA
P O Z N A Ń — 1931.

h-

KAZIMIERZ HOFFMANN
DYPLOMANT WOLNEJ WSZECHNICY W SOFJI.

LITERATURA BUŁGARSKA

WYDANIE PIERWSZE.

NAKŁADEM AUTORA
P O Z N A Ń — 1931.

289515

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA
im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku

F U W 0 1 7 7 6 2 7

Złożono i odbito w tłoczni
W. Pokrzywińskiego
w Siedlcach.

*ŻONIE MOJEJ, KAZIMIERZE, KTÓRA DZIELĄC
ZE MNA WSZELKIE TRUDY I ZNOJE MEGO POBY-
TU W BUŁGARJI, UMOŻLIWIŁA MI ZDOBYCIE WY-
KSZTAŁCENIA WYŻSZEGO NA WYDZIALE DYPLO-
MATYCZNO-KONSULARNYM WOLNEJ WSZECH-
NICY NAUK POLITYCZNYCH I EKONOMICZNYCH
W SOFJI, PRACĘ TĘ POŚWIĘCAM.*

Poznań, dnia 1.XI 1931 r.

KAZIMIERZ HOFFMANN.

D/328/05

PRZEDMOWA.

Wydając pracę niniejszą zgóry przeświadczony jestem o jej wielkich niedomaganiach pod względem literacko naukowym, a to z uwagi na to, że praca niniejsza wchodzi w zakres w każdym razie nie mojej specjalizacji. O ile praca moja zdoła zainteresować Społeczeństwo Polskie z bratnim nam Narodem Bułgarskim, spełnia ona w zupełności swoje zadanie.

Krytyków zaś proszę, by mieli na uwadze, że celem książki jest popularyzacja literatury bułgarskiej w Polsce i że właśnie i wyłącznie z tego punktu widzenia winni ocenić „Literaturę Bułgarską“.

A U T O R.

LITERATURA BUŁGARSKA.

OKRES STAROBUŁGARSKI.

Dzieje literatury bułgarskiej dzielić możemy na dwa okresy jej rozwoju a mianowicie: starobułgarski (starosłowiański) i nowobułgarski.

Pierwsze początki literatury starobułgarskiej datują od r. 865 t. j. od wprowadzenia chrześcijaństwa za panowania księcia Borysa. Bogobojny ten książę założył samodzielne arcybiskupstwo i sprowadził do Bułgarji nauczycieli wygnańców z Czeskiej Morawy, wiernych uczniów pierwszych Apostołów Słowian Św. Św. Cyryla i Metodego. Bracia Św. Św. Cyryl i Metody pochodzili z Saloników (Solunia) położonego w Macedonji i wynaleźli pismo słowiańskie zwane powszechnie: „cyrylicą“, którym to pismem do dziś dnia posługują się oprócz Bułgarów, Rosjanie, Serbowie i Rusini.

Pierwsze księgi słowiańskie tłumaczone były z języka greckiego i pisane w dialekcie słowiano-bułgarskim, używanym w Macedonji. Księgi te przeważnie o treści religijnej i moralnej, stanowią fundament oświaty narodowej bułgarskiej. Z Bułgarji przeniesione zostały do Serbji, Rumunji i Rosji pozostającymi pod wpływem kościoła wschodniego (prawosławnego), którego zwierzchnikiem jest patriarcha w Konstantynopolu.

Najstarszemi i znanemi rękopisami staro-słowiańskimi są: „Kodeks Zografski“ „Kodeks Marjański“ „Sawina Kniga“ oraz „Ewangelja zwana Ostromirowa“.

Od roku 893-927 panował w Bułgarji dzielny i energiczny car Symeon. Granice Bułgarji rozszerzył

od morza Czarnego do Białogrodu, rzeki Sawy i Drawy i od Dunaju do morza Adrjatyckiego. Symeon był nie tylko dzielnym politykiem ale nadto wysoce uczonym monarchą, który literaturę otoczył swoją królewską opieką i wzniósł ją na wysoki poziom, sam zaś miał on ułożyć t. zw. „Złatostruj“ czyli zbiór 135 mów Św. Jana Złotoustego. Wiek panowania cara Symeona zwie się też słusznie „Złotym Wiekiem“ dziejów literatury bułgarskiej. Po śmierci Symeona nastąpił upadek literatury, szczególnie za panowania jego następcy cara Piotra (927-968 r.) oraz pojawiła się sekta religijna „Bogomilów“. W literaturze zaś podobnie jak reformacja w krajach północnej Europy, Bogomili wywołali znaczną produkcję piśmienniczą apokryficzną niestety zachowaną w bardzo małej ilości w tekście bułgarskim, natomiast daleko więcej w przekładach i przeróbkach ruskich.

Rękopisem apokryficznym, najstarszym jest t. zw. „Wędrówka Bogarodzicy po mękach“ z XII wieku. Bogomilów zwalczali zawzięcie presbyter Kozma i mnich Atanazy Jerozolimski.

W r. 1018 naród bułgarski utracił swoją niepodległość i popadł w niewolę bizantyjską, którą ponosił do r. 1186.

W roku 1186 trzech braci, z rodu książęcego Asenów z Tyrnowa wyzwoliło Bułgarię, która wkrótce potem odzyskuje ponownie pierwsze miejsce wśród państw na Bałkanie. Pod panowaniem carów z rodu Asenów jednoczą się południowi Słowianie od morza Czarnego do Białogrodu i od Dunaju do Adrjatyku.

Za panowania carów z rodu Asenów powstały zbiorniki, mieszczące w sobie apokryfy, legendy i podania zwłaszcza o cudach. Znaną jest legenda o pustelniku i świętym narodowym bułgarskim Św. Iwanie Rilskim, noszącym ową nazwę od słynnego i starożytnego Klasztoru w górach Rilskich — „Rilski Monastir“. Klasztor ten otoczony jest wielką czcią narodu

bułgarskiego i jest miejscem cudownym, dokąd co rok niezliczone rzesze pątników pielgrzymkę swą odbywają.

W drugiej połowie wieku XIII i na początku XIV wieku następuje na Bałkanie wielki chaos z powodu stałych walk narodów bałkańskich pomiędzy sobą oraz z powodu najazdu Tatarów z Rosji. Takie położenie wewnętrznej słabości wśród narodów bałkańskich w ostateczności ułatwiło Turkom wtargnięcie na półwysep a po ciągłych wojnach, trwających jedno stulecie od 1353 do 1453 roku opanowanie Bizancjum, Bułgarji, Serbji, Rumunji i Węgier.

Bułgarja utraciła swoją niepodległość w r. 1393 do 1396, a ostatnich carów bułgarskich Iwana Szyszmana Tyrnowskiego i Straszymira Widyńskiego zabrał w niewolę sułtan Bajazyd.

Wyprawa młodego i walecznego króla Polski i Węgier Władysława Warneńczyka nie zdołała przywrócić Bułgarom utraconej niepodległości, bowiem w r. 1444 w bitwie pod Warną nad morzem Czarnym, bohaterski i rycerski król Władysław wraz z towarzyszącym mu rycerstwem polskim i węgierskim znalazł śmierć swą na „Polu Chwały“.

Naród bułgarski odosobniony zupełnie od zachodnich i kulturalnych narodów, pozbawiony przytem kościoła, szkoły i wogóle jakiegokolwiek oświaty i dobrobytu, przecierpiał najcięższe i najsrozsze jarzmo niewoli politycznej i duchowej, która trwała 500 lat. Imię Bułgarji wykreślono z dokumentów tureckich a innym narodom zdawało się już, że naród bułgarski uległ zupełnej zagładzie przez ciemieńców. Kraj niszczyły i grabiły dzikie hordy janczarów tureckich, a nadto przeróżni władcy tureccy wykorzystywali swoje uprzywilejowane stanowisko urzędowe na niekorzyść narodu. Naród płacić musiał wysokie podatki, odrabiać t. zw. angaryje t. j. roboty na rzecz państwa tureckiego j. n. p. budować drogi, pracować na roli tureckich paszów i t. p. inne ponosić musiał jeszcze ciężary.

Jadnakże niewola polityczna była niczem w swych strasznych skutkach dla Bułgarów w porównaniu do skutków wynikających z niewoli duchownej — kościelnej — w którą naród bułgarski popadł w r. 1453 po upadku Konstantynopola i utracie niezależności swego kościoła narodowego. Pieczę i władzę nad kościołem bułgarskim powierzono greckiemu patriarsze w Konstantynopolu. Duchowieństwu greckiemu powierzono też sprawowanie funkcji duszpasterskich nad chrześcijanami obrządku wschodnio—prawosławnego zamieszkującymi tureckie imperjum. Grecki patriarchat, greckie duchowieństwo wykonując zlecenie sułtanów z czasem podjęło ową t. zw. „megalo — ideę“ i poczęło w celu wznowienia Bizancjum wszystkich powierzonych sobie „wiernych“ gwałtem przerabiać na „Greków“. W tej misji pomagali patriarsze Grecy z przedmieścia Konstantynopola zwanem Fener — a osobliwie zaś w wynarodawianiu Bułgarów. Oni też starali się u patriarchów o nadawanie im parafij bułgarskich i diecezji bułgarskich — byli tacy wpływowi, że przekupując władze tureckie detronizowali patriarchów im nie na rękę idących a osadzali swoich ludzi mających ich t. j. fanarjotów interesy na względzie.

Duchowieństwo greckie z Feneru, od najniższych do najwyższych w hierarchji kościelnej stopni, poczytywało sobie za najszczytniejszy obowiązek, helenizowanie powierzonego sobie państwa szczególnie bułgarskiego. W swej pracy helenizatorskiej nie przebierało duchowieństwo to w żadnych środkach do osiągnięcia ostatecznego celu, który sobie wytknęło. W pierwszym rzędzie ściągало ogromne podatki i różne daniny na rzecz kościoła greckiego i szkoły greckiej od narodu bułgarskiego.

Aby zupełnie wynarodowić Bułgarów i przerobić ich na Greków, duchowieństwo greckie niszczyło z wielką bezwzględnością i brutalnością wszelkie bułgarskie książki religijne i kościelne, oraz nieraz, cenne

zabytki literackie z okresu starobułgarskiego literatury narodowej bułgarskiej. Kazania głosiło wyłącznie po grecku, mimo, iż Bułgarzy języka tego nie rozumieli. Nadto duchowni z Feneru pozakładali szkoły greckie, w których młodzieży bułgarskiej wykładano wszelkie nauki lecz celowo nie wspomniano nic o świetnych dziejach Bułgarji, nie wykładano literatury bułgarskiej, ani też nie uczono języka bułgarskiego.

Jednakże szkoła grecka nietylko że nie mogła się przyczynić do rozpowszechnienia i podniesienia oświaty wśród Bułgarów, lecz wręcz przeciwnie, naród bułgarski znenawidził wogóle szkołę grecką i kościół grecki, wraz z jego duchowieństwem.

Naród bułgarski doświadczył, że oświata wtedy dopiero jest wielką pochodnią rozpraszającą ciemności duchowe, jeśli Słowo Boże i wszelka inna nauka, udzielana bywa narodowi w języku macierzyńskim.

Rzecz prosta, iż w niewoli tak srogiej jak turecka, potęgowanej przez pracę helenizatorską greckiego duchowieństwa z fanarjotów, niszczącego rękopisy dzieł literatury bułgarskiej ze „złotego wieku“ o rozwoju literatury bułgarskiej w takich haniebnych warunkach wprost mowy być nie mogło.

Niewola 500 letnia mimo wszystko nie zdołała wyniszczyć, narodu bułgarskiego, choć w wieku XVIII naród bułgarski poczał odczuwać skutki helenizacji a inteligencja bułgarska poczęła wypierać się swego pochodzenia bułgarskiego. Właśnie wtedy, kiedy całemu światu wydawało się, że naród bułgarski już zamarł na zawsze, że Bułgarja już nigdy nie powstanie do nowego życia państwowego, naród powstał przeciwko swym odwiecznym wrogom, Turkom i Grekom i dał przez to dowód, że gozdzien jest istnieć samodzielnie i stanowić sam o swoim losie.

Droga do celu — wyzwolenia się z pod jarzma tureckiego — greckiego — nie była, tak prostą i krótką, jak się to na pozór wydawać mogło. Do zrzucenia pętów niewoli trzeba było przygotowań powolnych ale

konsekwentnych. I tak na pierwszy plan działań narodu bułgarskiego, w celu odzyskania niepodległości wysunęła się myśl zrzucenia jarzma niewoli grecko—kościelnej a dopiero na drugi plan wysunęła się myśl o odzyskaniu niezawisłości politycznej.

Jak doszło do realizacji idei wyzwolenia się Bułgarji z pod jarzma 500 letniej niewoli?

Opatrzność Boża zesłała Bułgarom, tak jak zresztą i innym narodom w chwilach zagrażającego im wielkiego niebezpieczeństwa, — męża opatrznościowego, wielkiego miłośnika swego narodu, mnicha Ojca Paisjego Chilendarskiego (1722).

OKRES NOWOBULGARSKI.

Z wystąpieniem mnicha Ojca Paisjego Chilendarskiego na widownię dziejów literatury bułgarskiej rozpoczyna się okres literatury t. zw. nowo-bułgarski.

Literatura tego okresu w przeciwieństwie do literatury okresu staro-bułgarskiego jest wiernem odbiciem życia i ducha narodowego Bułgarów.

OJCIEC PAISJI CHILENDARSKI.

ur. około 1722 r. w Macedonji.

W chwili największego upadku duchowego narodu bułgarskiego, widząc że inteligencja bułgarska zapiera się swego bułgarskiego pochodzenia a nawet się wstydzi tegoż pochodzenia, oraz, że nie objawia nazewnątrż chęci powstania przeciwko ciemnościom narodu bułgarskiego, Ojciec Paisji, zrozpaczony takim położeniem narodu swego, napisał w r. 1762 pierwszą książkę narodową zatytułowaną: „Sławianobułgarska Istorija“ czyli „Historja słowiano—bułgarska o narodzie, carach i świętych bułgarskich“, w której przypominał Bułgarom sławną ich przeszłość narodową oraz wzywał, by naród bułgarski przebudził się wreszcie ze snu letargowego, w który pogrążyła go 500 letnia

podwójna niewola — polityczna i duchowa. Paisji widząc w jakim położeniu znalazł się naród bułgarski, wiedział, iż jeżeli stan taki potrwa dłużej, to narodowi jego grozi zupełna zagłada.

W swojej „Historji słowiańsko—bułgarskiej“ Paisji takimi odezwał się słowy do umiłowanego przez siebie narodu bułgarskiego:

„O nierozumny narodzie!“ Dlaczego się wstydzisz zwać się Bułgarem i nie czytasz w swoim języku i nie mówisz? Czyż nie mieli Bułgarzy carów swoich i państwo swoje i sławnych świętych,“ woła rozgoryczony patryjota. „Ot wszego słowiańskiego narodu najslawniejsi byli Bułgarzy, pierwsi oni patryjarchę mieli, pierwsi oni się ochrzcieli, najwięcej ziemi sobie przyswoili i pierwszych świętych słowiańskich, bułgarski ród i język wydał....“

Dalej Paisji woła: „Czyż Grek wstydzi się pochodzenia swego lub czyż język bułgarski jest mniej pięknym i dźwięcznym od greckiego.“

„Prawda“ mówi on dalej „że Bułgar jest prostym chłopem, parobkiem i pastuchem, lecz winę za to ponosi greckie duchowieństwo, które zamiast zatroszczyć się o oświatę i potrzeby religijne Bułgarów, dbało wyłącznie o ich wynarodowienie — helenizację

Ojciec odrodzenia narodowego — umiał Paisji przerodzić i przekształcić duszę narodu bułgarskiego i wskazać mu drogę, po której w najbliższej przyszłości kroczyć winien.

Ponieważ w owym czasie, w którym Paisji wydał swoją książkę, drukarń w Bułgarji nie było, przeto książkę tą rozpowszechniano drogą odpisywania jej, przyczem odpisujący uzupełniali ją często swemi cennymi uwagami, co także dodatnio wpłynęło na wzmożenie się ruchu narodowego i wolnościowego. (Takich odpisów znaleziono dotąd 38 a autograf odnaleziony w klasztorze zwanym „Zografski Monastir“ przez

A. P. Stoilowa, wydał drukiem w r. 1914 prof. uniwersytetu w Jordan Iwanow).

Paisji Chilendarski jest, jak to z powyższego wynika, autorem pierwszej historii Bułgarii. Język dzieła Paisjego Chilendarskiego jest słowiano-bułgarski, w którym przeważa element cerkiewno-słowiański, gdyż Paisji wychowany przez książki cerkiewno-słowiańskie nie mógł się oprzeć wpływowi tegoż języka, poddając się tymże wpływom w przekonaniu, iż ten język jest tradycyjnym językiem literackim Bułgarów. Językiem tym posługiwano się dłuższy czas w literaturze bułgarskiej.

Dziełem swoim Paisji nie tylko zapoczątkował nowy okres w dziejach literatury narodu bułgarskiego, ale zachęcił wielu innych sławnych Bułgarów do działalności literackiej.

Wszyscy bowiem pisarze i poeci bułgarscy tej epoki pod wrażeniem wywieranym na nich przez „Historję słowiano-bułgarską“ ojca Paisjego poczęli wzniecać tę pozostałą jeszcze w sercach ludu bułgarskiego małą iskierkę miłości ojczyzny do wielkiego pożaru późniejszej wojny przeciwko Turcji.

SOFRONJI, BISKUP WRACZAŃSKI

(1739—1816)

Dziełem ojca Paisjego Chilendarskiego przejął się Stojko Władysławow późniejszy Sofronji, biskup Wraczański (1739-1816). Życie jego obfitowało w nieszczęścia. W tym czasie bowiem w kraju walczyli oddzielni paszowie tureccy z wojskami sułtańskimi n. p. Widyńskiego Paszy Osmana Pazwantoglu. Wojska te niszczyły i grabiły nieliczne wioski bułgarskie.

Nie bacząc na żadne niebezpieczeństwa jakie zagrażały narodowi bułgarskiemu, między innymi także i jemu osobiście jako biskupowi, rozpoczął Sofronji intensywną i owocną pracę nauczycielską i duszpasterską, głosząc narodowi swemu Słowo Boże w prostym a mimo to dźwięcznym i pięknym bułgarskim języku.

Kiedy ukazała się książka ojca Paisjego Chilendarskiego (1762 r.) Sofronji nabywszy ją, nawet własnoręcznie przepisał. Istnieje przypuszczenie, iż biskup Sofronji znał osobiście ojca Paisjego.

Idea literatury narodowej, kościoła i duchowieństwa narodowego uświęcona tak wymownie w Historji słowiańsko-bułgarskiej Paisjego zakorzeniła się głęboko w duszy wielkiego kaznodziei i biskupa Sofronjego Wraczańskiego.

W r. 1804 napisał Sofronji własny życiorys pod tytułem: „Żywot i cierpienia grzesznego Sofronja“. W dziełku tem opisuje nam Sofronji pełne przygód życie swoje a potem maluje on straszne obrazy chyłącego się ku upadkowi państwa tureckiego w owym czasie. Bardzo mu było przykro, kiedy zmuszony wielką potrzebą opuścić musiał pastwo swoje i aby go Bóg za to nie sądził, przeto dniem i nocą pracował, by napisać kilka książek religijnych po bułgarsku, by jeśli ktoś z wiernych Bułgarów nie miał sposobności usłyszeć go wygłaszającego kazanie bułgarskie, to przynajmniej niech by mógł, napisane przez niego Słowo Boże przeczytać w języku ojczystym i z niego korzystać,

W r. 1806 w Rymniku wydał Sofronji drukiem książkę podręczną dla duchowieństwa bułgarskiego t. zw. „Kiriakodromion“ zwaną także „Niedielnik“ Tłomaczona z greckiego zawierała ona wykładnię Ewangelji Świętych na niedziele i święta roku. Biorąc bowiem pod uwagę warunki politycznego i duchowego bytowania narodu bułgarskiego, brak szkoły bułgarskiej, zrozumiemy łatwo, że duchowni bułgarscy nie mogli wówczas posiadać takiego przygotowania naukowego, by mogli sobie sami układać kazania bułgarskie i je wygłaszać wiernym. Stąd też ogromna wartość książki, która jest pierwszą drukowaną książką nowobułgarską. Gdziekolwiek z niej w kościołach czytano, kościoły zapełniały się tłumnie ludem bułgarskim pragnącym usłyszeć Słowo Boże po bułgarsku,

po bułgarsku porozmawiać z Bogiem i wznosić doń modły o wolność i niepodległość Bułgarji. Popularną tą książkę nazywano krótko „Sofronjeto“ i jest ona używaną w kościele do dziś, jako podręczna książka bułgarskiego duchowieństwa. Wydaniem tej książki i swoją duszpasterską działalnością Sofronji przysłużył się wielce narodowi bułgarskiemu.

POCZĄTKI SZKOLNICTWA NARODOWEGO.

Wogóle od chwili wystąpienia Paisjego i Sofronjego wzmogła się działalność piśmiennicza utalentowanych pisarzy i poetów oraz rozpoczęła się wielka akcja oświatowa — kulturalna bułgarskich pedagogów

W r. 1824 uczony pedagog Bułgar Dr. Piotr Beron napisał pierwszy podręcznik świeckiego wychowania dzieci, zaś kupiec Bazylij Aprylow ufundował w r. 1835 za własne pieniądze, pierwszą świecką szkołę narodową w Gabrowie. W szkole tej uczył do r. 1837 Neofit Rilski, słynny reformator szkolnictwa bułgarskiego. Neofit Bozweli, autor kilku podręczników szkolnych, dzielny pedagog i bojownik o niezawisłość kościoła bułgarskiego od greckiego urodził się niewiadomo w którym roku, wiadomem, że zmarł on w r. 1848. Bozweli służył swemu narodowi idealnie przez około 30 lat. Najpiękniejszym jego utworem literackim jest „Mati Bolgarja“ „Matka Bułgarja“. W utworze tym przedstawia autor, w formie rozmowy między matką i synem, w najczarniejszych obrazach oplakane położenie Bułgarów w podwójnej niewoli, politycznej i duchowej, dopatrując się wszelkiego nieszczęścia narodu bułgarskiego przyczyn w niewoli duchowej — kościelnej — pod Grekami. Jako jedyny środek ratowniczy przeciwko temu nieszczęściu zaleca oświatę narodową i budzi u czytelnika zamiłowanie do niej. Pragnie, by naród jednoczył się i by pomyślał o swem nieszczęściu. Tych wszystkich, którzy języka

bułgarskiego nie szanują i nie miłują, napiętnuje Bozweli.

Dziełko napisane jest pięknym stylem a język dziełka przeładowany formami cerkiewno — słowiańskimi, ponadto pełne jest lirycznych wylewów gorącego uczucia miłości ojczyzny. „Mati Bolgarja“ wywarła niemalże wpływ na uczucia i samopoczucie narodowe Bułgarów, zaś forma rozmowy między matką i synem, jest najodpowiedniejszym środkiem autora, dającym nam możność odczucia najintymniejszych i najsubtelniejszych uczuć i bólów duszy narodowej narodu bułgarskiego, pod ciężkiem i srogiem jarzmem turecko — greckiej niewoli cierpiącej.

JERZY RAKOWSKI.

(1821—1867).

W połowie w. XIX literatura nowobułgarska opuszcza drogę pokojowej propagandy i podnosi sztandar buntu przeciwko tureckiej tyranji. Jerzy Rakowski (1821—1867 r.) jest pierwszym wyrazicielem tego kierunku zwłaszcza w swoim najcelniejszym utworze „Górski Putnik“ po polsku „Leśny wędrowiec“ w którym oplakuje naród a jedyne wyjście z ciężkiej sytuacji, w której się znalazł naród, widzi w oświacie a przede wszystkim w podjęciu walki o wolność i niepodległość narodu. Poeta przedstawia nam w swym poemacie jako głównego bohatera wojewodę, marzącego wędrować po lasach i górach, dowodzić waleczną drużyną powstańców i prześladować odwiecznych wrogów uciemiężonego narodu bułgarskiego. Przypomina sobie starodawnych junaków bułgarskich, stawiając ich za wzór młodemu pokoleniu, które winno się zjednoczyć pod sztandarem buntu i rozpocząć walkę z Turkami.

Poemat pisany jest językiem słowiano — bułgarskim.

P. R. SLAWEJKOW.

(1827—1895).

Właściwym ojcem literatury nowobułgarskiej jest poeta liryk P. R. Slawejkow (1827—1895) jeden z największych nowoczesnych poetów, popisujący się równie dobrze w epice, liryce i dramacie. Jako liryk pisze pieśni, satyry i elegje o motywach czysto narodowych. Właściwie można wysunąć twierdzenie, że do pojawienia się Slawejkowa w dziejach piśmiennictwa bułgarskiego, — właściwa literatura nie istniała, gdyż wszystko to, co za literaturę uchodziło, było dotąd jeszcze tylko bardzo nieudolnymi próbami literackiej twórczości. Slawejkow pierwszy stworzył wzory artystyczne — literackie, oczyszczając urodzajną glebę piśmiennictwa bułgarskiego z chwastów i dopomógł do bujnego jego rozkwitu.

Przed Slawejkowem wszyscy pisarze posługiwali się językiem t. zw. słowiano — bułgarskim, t. j. pewną mieszaniną żywej mowy bułgarskiej ludu bułgarskiego owych czasów, przeładowanym formami cerkiewno—słowiańskimi. Największą zasługę posiada Slawejkow w tem, że jako pierwszy pisał utwory poetyckie w języku ludu i że wyniósł język ludowy do godności języka literackiego. Po Slawejkowie wszyscy pisarze i poeci posługują się wyłącznie językiem ludowym.

Do znanych i najpiękniejszych utworów Slawejkowa należą: „Źródło białonogi“, „Bojka wojewoda“, „Krakra“, poza niemi baśnie.

Prawie równocześnie z nowobułgarską poezją, której pierwszym i godnym reprezentantem jest poeta P. R. Slawejkow, pojawia się powieść i dramat.

DOBRE WOJNIKOW.

(1833—1878).

Pierwszym dramaturgiem bułgarskim w zaraniu narodzin młodej literatury bułgarskiej był Dobre Wojnikow (1833—1878 r.). Napisał on kilka dramatów historycznych, jednakże wszystkie one nie odpowiadają jeszcze zupełnie artystycznym wymogom i zasadom sztuki dramatycznej. Dobre Wojnikow ma wielką zasługę w popularyzacji teatru wśród mas ludu bułgarskiego. Pierwszy on zorganizował trupę teatralną zawodową, gdyż dotąd, przedstawienia teatralne odbywały się przy udziale aktorów amatorów, przeważnie nauczycieli i innych, którym za scenę służyły sale szkolne wzgl. biblioteczne. Zainteresowanie teatrem było wielkie. Przedstawienia dramatyczne były istotnymi uroczystościami a odnoszone z nich wrażenia przez długi czas jeszcze wzruszały uczucia i dusze widzów.

BAZYLYJ DRUMEW.

(1841—1901).

Pierwszym pisarzem bułgarskim, który wzbogacił literaturę nowobułgarską dziełem dramatycznym o wielkiej wartości literackiej i artystycznej i napisał pierwszą powieść bułgarską był Bazylj Drumew (1841 — 1901 r.), późniejszy biskup Kliment Branicki.

Bazylj Drumew znany jest w literaturze bułgarskiej z powieści „Nieszczęśliwa familja“ czyli „Nieszczęśliwa familja“ (1860 r.).

W powieści tej opisuje Drumew nieszczęścia pewnej rodziny, prześladowanej przez wodza janczarów Dżemal beja z Szumen, ponieważ jeden z członków tej rodziny ożenił się z dziewczyną, w której zakochał się Dżemal bej. Z ogniem i mieczem wytępił się całą rodzinę, za wyjątkiem jednego jej członka, imieniem

Władę, którego uważają za dziwaka, gdyż żyje w jakiejś norze w lesie; jednakże i to mieszkanie palą a Władę przepada bez śladu.

Właściwie opisuje autor w „Nieszczęśliwej familji“ męki narodu bułgarskiego pod jarzmem tureckim a w szczególności zaś w końcu XVIII w. i z początkiem w. XIX, kiedy to w kraju grasuje horda dzikich janczarów tureckich.

Drugim bardzo cennym utworem Drumewa, jest wspomniany uprzednio dramat historyczny: „Iwanko, zabójca cara Asena I“. Dramat ten jest jednym z najlepszych dramatów bułgarskich. Tłem dramatu jest wydarzenie historyczne, jak to sam tytuł głosi, zabójstwo cara Asena I. przez jego wojewodę Iwanko. W dramacie tym autor stara się odtworzyć czasy bułgarskiego cara Asena I., wskazując na zgubne wpływy Bizancjum, obyczaje boljarów, t. j. szlachty bułgarskiej a także krótkowidztwo bułgarskich carów i ich naiwność. Treść dramatu przedstawia się następująco:

„W jednej wojnie z Grekami Iwanko zabrał do niewoli greckiego dostojnika Izaka. Ten ostatni intrygując, zdołał wzniecić u Iwanka żądze władania państwem i w tym celu nakłania go do zamordowania Asena I., by potem Iwanko mógł osiąść na tronie. Na wypadek ewentualnej potrzeby, obiecuje Izak Iwanku pomoc greckich legjonów. W swych chytrych planach i intrygach służy sobie własną córką Todorką, która wznieca u Iwanka pozornie miłość do Marji — córki cara Asena I, by z jej pomocą łatwiej było usunąć Asena, a chytry Izak następnie usunie Marję a zamąż wyda Todorkę, w której w rzeczywistości kocha się Iwanko. Z podrobionem pismem pisanem łudząco podobnie do pisma pochodzącego z ręki Piotra — brata Asena, Iwanku udaje się, usunąć Piotra z Tyrnowa a nawet Iwanko rzuca później winę zabójstwa cara Asena na Piotra. Zabójstwo zostaje wykonane a całą zdradę i tajemnicę sprawy wykrywa ojciec Iwan z Kon-

stantynopola, który też udaje się natychmiast do Bułgarii, gdzie odnajduje Piotra, poczem wspólnie podburzają naród przeciwko zdrajcy, zjawiają się w Tyrnowie, zdobywając gród. Zabójca zdołał zbiedz, a na tronie carskim zasiada Piotr.“

Język Drumewa jest piękny, dostosowany do ról osób w dramacie występujących, żywy i energiczny, tak, iż nawet dla tego dramat przewyższa wszystkie inne dotychczasowe dramaty.

LJUBEN KARAWELOW.

(1837—1879).

Pisarzem, pokrewnym duchem swej twórczości Bazylemu Drumewowi jest pierwszy na większą skalę prozaik bułgarski Ljuben Karawelow (1837—1879 r.).

Biorąc czynny udział w ruchu rewolucyjnym bułgarskiej emigracji, z chwilą zgonu Jerzego Rakowskiego, kierującego dotąd tym ruchem, obejmuje Karawelow kierownictwo akcji wyzwolenczej i rewolucyjnej, organizuje komitet centralny w Bukareszcie, komitety rewolucyjne w Bułgarii, w czym pomagają mu bohaterowie narodowi i męczennicy za wolność Bułgarii, Lewski i poeta powstaniec Christo Botew. Działalność rewolucyjna zajmowała Karawelowi większą część jego życia ale mimo wyężonej pracy politycznej i społecznej Karawelow znalazł tyle wolnego czasu, że napisał około 20 powieści, powiastek i jeden dramat „Chadzi Dymitr.“ Z pośród powieści Karawelowa najpiękniejszą jest powieść: „Bułgarzy dawnych czasów,“ a treść jej następująca:

„Dwóch starców — dziadek Liben i Chadzi Genczo, dobrzy przyjaciele, pragną zeswatać i pożenić dzieci swoje; dziadek Liben syna swego Pawlina pragnie ożenić z córką dziadka Chadzi Genczo, który zgadza się wydać córkę swą Lilę zamąż za syna Libena,

Pawlina. Chadzi Genczo nie śpieszył się zbytnio z wykonaniem obopólnej propozycji i nieco chytrze ułożył sobie plan, odłożyć ślub swej córki Lili z synem Libena, dopóty wypite nie zostaną do reszty stare wina dziadka Libena. Zawiść z jednej a zabobonność z drugiej strony zakradają się w przyjaźń starców. Pokłóciwszy się z sobą, zrywają węzły starej przyjaźni, zaś Chadzi Genczo, chcąc niedopuszczyć do ożenku młodych, córkę swą Lilę oddaje do klasztoru. Młodzi pałają w dalszym ciągu gorącą miłością ku sobie. Pawlin porozumiawszy się z ojcem swym Libenem z jego pomocą, wykrada Lilę z klasztoru i pojmuje ją za żonę. Następnie starcy pogodziwszy się, zawiązują zerwaną przyjaźń na nowo.“ —

W powieści tej Karawelow zapoznaje czytelnika z psychiką Bułgarów z ostatnich pięćdziesięcioleci ubiegłego wieku, a nadto uwypukla się w niej wielkie uzdolnienie i talent literacki Karawelowa, który talentu tego użył dla celów politycznych, gdyż idea politycznego wyzwolenia się Bułgarji zaabsorbowała większą część duchowej działalności wielkiego pisarza. Karawelow w powieściach swoich przedstawia nam typy Bułgarów wszystkich ugrupowań społecznych swej epoki, opisuje obyczaje i poglądy współczesnego społeczeństwa, jego położenie polityczne, życie kulturalne i duchowe, budząc niemi i podtrzymując ducha narodowego, podsycąc uczucie wolności i walki z tyranją.

Język Karawelowa jest pięknym i doskonałym a prostotą, jasnością i energją stylu porywa i zachwyca czytelnika, choć nie rozczula i nie rozgrzewa.

Zasługi Karawelowa około literatury bułgarskiej i wyzwolenia się Bułgarów z pod jarzma tureckiej niewoli, są ogromne.

CHRISTO BOTEW.

(1848 — 1876 r.)

Poeta, który literaturę bułgarską wznosił do wyżyn, do których żaden z poetów bułgarskich nie do-

tarł, który talentem swym pieśniarskim zagrzewał naród do walki czynnej z wrogiem, podnosił znękanego ducha narodowego i nie zawahał się młode swoje życie złożyć w ofierze na ołtarzu „Wolności“ ojczyzny, był Chrysto Botew (1848—1876 r.).

Początkowo pracował na niwie oświatowej pracy społecznej, później pod sztandarem rewolucyjnego ruchu bułgarskiego emigracji bułgarskiej w Rumunji, pomaga Karawelowi w redagowaniu i wydawaniu tajnych wydawnictw np. dzienników i t. p. innych.

Wielki poeta-żołnierz walcząc o niepodległość swego narodu i krocząc na czele oddziału powstańców zginął bohaterską śmiercią pod Wracą.

Botew pozostawił po sobie około 20 pieśni wyróżniających się nie tylko doskonałością sztuki poetycznej co do formy ale także subtelnością uczuć. Z pośród pieśni tych n. p. „Chadzi Dymitr“, „Do mej pierwszej kochanki“, „Hajducy“, „Walka“ i „Moja modlitwa“, które są perłami literatury bułgarskiej, niektóre z nich szczególnie „Moja modlitwa“, stały się „pacierzem codziennym młodzieży szkolnej i oświeconego gminu.“

Pieśni Botewa cechuje niebywały patriotyzm, wielka tęsknota za wolnością i bezgraniczne umiłowanie wolności. W utworach swych staje się ogólnie ludzkim, wypowiada walkę każdemu uciskowi, który tę wolność pragnie ograniczyć i dochodzi w nich nieraz do szczytu utopji, a nawet można to śmiało powiedzieć, dochodzi do anarchizmu.

Do miejsca na którym Botew poniósł swą śmierć męczeńską w obronie ojczyzny, spieszy rok rocznie bułgarska młodzież szkolna ze wszystkich zakątków kraju, by oddać hołd szczątkom tego, który stał się symbolem „Wolnej i Niepodległej Bułgarji“. —

DZIENNIKARSTWO BULGARSKIE.

Wszyscy powyżej opisani pisarze i poeci bułgarscy redagowali za przykładem **Konstantyna Fotinowa** (1800 — 1849 r.) ojca bułgarskiego dziennikarstwa, dzienniki i czasopisma bułgarskie, a liczba ich dochodziła do około 70 czasopism i dzienników wychodzących pod różnymi nazwami. Wychodziły tedy dzienniki polityczne i satyryczne, oraz czasopisma i dzienniki duchowne (religijne — kościelne), pedagogiczne, ekonomiczne i literackie. Oto nazwy ważniejszych z pośród nich:

„Bulgarski Orel“, „Carigradski Westnik“, „Makedonja“, „Czytaliszta“, „Znanie“, „Bulgarska Dnewnica“, „Dunawski Lebed“ i „Nezawisimost“. Dzienniki i czasopisma te, odegrały wielką rolę w dziele narodowego odrodzenia narodu bułgarskiego, budząc i jednocząc naród duchowo około jednej wielkiej idei narodowej: „walki o Wolność i Niepodległość Bułgarji“.

ROZWÓJ LITERATURY BULGARSKIEJ W WOLNEM I NIEPODLEGŁEM PAŃSTWIE.

W rezultacie tej ożywionej i owocnej działalności i wielkich wysiłków bułgarskich pisarzy, poetów, dziennikarzy, duchowieństwa niosącego Bułgarom pociechę religijną i nauczycielstwa organizującego szkolnictwo narodowe, po heroicznym czynie Botewa, który niedbając o swą sławę poetycką, ginie śmiercią męczeńską na „Polu Chwały“, naród bułgarski powstałszy przeciwko tyranji duchowej (greckiej) i politycznej (tureckiej) odzyskuje w r. 1870 fermanem sułtana „wolność i niezawisłość“ kościoła bułgarskiego od greckiego. Było to wydarzeniem o wielkiej doniosłości dla narodu bułgarskiego, gdyż temsamem skończyła się jego niewola duchowa — kościelna. Odtąd naród myślał jeszcze tylko o zrzuceniu jarzma politycznego, to jest o wyzwoleniu się zupełnem i stworzeniu sobie własnego państwa.

Wreszcie w r. 1876 wielkie powstanie narodowe spowodowało wojnę rosyjsko — turecką (1877-1878 r.) owocem której było odzyskanie niepodległości przez Bułgarję. Traktatem w San-Stefano stworzono wielką Bułgarję, której powstaniem, przeraziły się, widmem panslawizmu mocarstwa światowe, szczególnie Anglja i Niemcy. Kanclerz żelazny Rzeszy Niemieckiej ks. v. Bismarck w konsekwencji tej obawy twierdził, że powstanie wielkiej potęgi słowiańskiej na południu, t. j. Bułgarji, zagraża równowadze europejskiej i w rezultacie swoich intryg i zabiegów u czynników politycznych, decydujących wówczas o losach Europy, doprowadza wreszcie do traktatu w Berlinie, który Bułgarję znacznie okroił. Zawarcie i podpisanie tej umowy nastąpiło dnia 1. lipca 1878 r.

W myśl postanowień tej umowy północna część Bułgarji od Dunaju do Bałkanu stała się księstwem, zaś południowa Bułgarja od Bałkanu do gór Rodopów otrzymała autonomję. Takie postanowienia rozumie się samo przez się, nie mogły na dłuższą metę zadowolić Bułgarów, którzy za wszelką cenę i jaknajprędzej, pragnęli „dwie te Bułgarje“ zjednoczyć. W roku 1885 w drodze rewolucyjnej, zjednoczyły się Bułgarja północna i południowa a w r. 1908 car Ferdynand, ojciec obecnie panującego cara Borysa III., ogłosił Bułgarję wolnem i niezależnem królestwem.

Z chwilą odzyskania niepodległości przez Bułgarję i Bułgarów następują w dziejach literatury bułgarskiej czasy spokojnego jej rozwoju i budowania.

IWAN WAZOW.

(1850—1922 r.)

Największym pisarzem i poetą tej szczęśliwej dla narodu bułgarskiego epoki dziejowej, poetą, który stał się wychowawcą i wodzem duchowym całych pokoleń młodej Bułgarji, jest Iwan Wazow (1850-1922 r.).

Wielki patriota, gorąco miłujący swój naród i kraj, w utworach swoich, opiewa piękno przyrody, którą Bóg Wszchemocny tak hojnie obdarzył Bułgarię, zwłaszcza piękno pól, rzek, potoków, lasów i gór bułgarskich; sławi wielkich i zasłużonych Bułgarów z ubiegłych stuleci i stawia ich za wzór młodemu pokoleniu. W utworach swoich zajmuje się również czasami współczesnymi, opisując życie polityczne i społeczne w wolnej i niepodległej Bułgarii wraz z jego dobrymi i ujemnymi stronami.

Poeta o niepospolitych zdolnościach i niebywałym talencie, poeta genjusz w swoim rodzaju, Wazow pierwszy stworzył całą literaturę, obejmując działalnością swoją wszelkie dziedziny piśmiennictwa i wszystkie epoki dziejów narodu bułgarskiego. To też żaden z poetów i pisarzy bułgarskich, nie wywarł tak ogromnego i skutecznego wpływu na szerokie masy ludu bułgarskiego, jak właśnie Iwan Wazow.

Z pośród bardzo licznych jego utworów, budzących wiecznie ducha narodowego i wiare w przyszłość Bułgarii i narodu bułgarskiego, najpopularniejszymi i pod względem artystyczno—literackim najpiękniejszymi, o wielkim znaczeniu nie tylko dla rodzimej literatury narodowej, bułgarskiej, ale także posiadających wielką wartość dla literatury powszechnej, światowej, są: poematy zebrane pod wspólnym tytułem: „Epopcja zapomnianych“, dramat „Chyszowe“ oraz powieść „Pod jarzmem“, dzieło, które przysporzyło poecie sławę daleko poza granicami Bułgarii i postawiło go wśród nieśmiertelnych mistrzów pióra w literaturze powszechnej ludzkości. Powieść „Pod jarzmem“ przetłumaczona została prawie na wszystkie języki europejskie.

W poematach „Epopcja zapomnianych“ Iwan Wazow przypomina działalność, wzmaganie i zasługi zapomnianych pierwszych bojowników o wolność i niepodległość Bułgarii a więc: Ojca Paisjego Chilendarskiego, Jerzego Rakowskiego, braci Miladinowych,

Lewskiego, Benkowskiego i innych, rzeźbiąc mistrzowskim dłutem pióra swego, z nieosiągniętą przez żadnego z poetów i pisarzy bułgarskich plastyką słowa, spiżowe posągi drogich ich osób.

W powieści „Pod jarzmem“ Iwan Wazow opisuje wydarzenia roku 1876 — przebieg narodowego powstania, kwietniowego, w miejscowościach Biela Czerkwa, Sopot i Klisura.

Całość powieści podzielona jest na trzy części; treść w streszczeniu następująca:

Część pierwsza: Głównym bohaterem powieści jest Bojczko Ognianow (Iwan Kralicz), który zesłany, za działalność wywrotową do Diarbekir, zdołał stamtąd zbiec a następnie zatrzymuje się w Białej Czerkwi. Zauważony i śledzony przez władze policyjne, ukrywa się późnym wieczorem w domu czorbadzi (obywatela) Marka, jednak wyśledzony i tam przez policję, ucieka, pozostawiając w ręku policji, otrzymane od D-ra Sokolowa, jakieś ważne, kompromitujące go papiery. Ucieklszy, Ognianow przybywa do młyna starca Stojana, gdzie przypadkiem wybawia córkę jego od gwałtu z rąk rozbójników Emeksisa Pechliwaua i Topal Chasana, zabija ich i zakopuje. Jednakże przez nieuwagę nie zabija ich psa, by zatrzeć wszystkie ślady. Starzec Stojan zaprowadza Ognianowa do klasztoru, gdzie w osobie diakona Wikentego, Ognianow znajduje dobrego przyjaciela i współwyznawcę. Gdy już o wypadku w mieście zapomniano i gdy w jakiś cudowny sposób ślady papierów zostały zatarte, Ognianow wraca do miasta. Tu w czasie rocznej próby, Ognianow zdołał zwrócić na siebie uwagę mieszczan i zaskarbić sobie ich sympatję. To mu ułatwia że zostaje nauczycielem. Podczas swej działalności, nauczycielskiej zapoznaje się on z młodzieżą i rozpoczyna swoją agitację rewolucyjną a nawet zawiązuje miłość z nauczycielką Radą Gospoziwą. Równocześnie z tem, Ognianow pozyskuje swych przeciwników —

Merdewendzijewa i Stefczowa, którzy zdradzają go i oddają w ręce policji. Ognianow jednakże ponownie ratuje się ucieczką a następnie przybywa do wioski Altankowo, gdzie wiele nie brakło, by go tam była ujęła policja.

Część druga: Po trzymiesięcznej tułaczce i przygotowaniu ludności wiejskiej, Ognianow wraca ponownie do Białej Czerkwi, gdzie uprzednio zawiązał się komitet. Spotykając się z kochanką swą Radą, Ognianow obiecuje jej, że pojmie ją za żonę, poczem udaje się do Klisury, w której to miejscowości ma kierować powstaniem. Poeta opisuje szereg wypadków, w których podkreśla wielki entuzjazm ludności dla idei wyzwolenia się z pod jarzma wiekowej niewoli.

Powstanie ogłoszone. Do Klisury przybywa i Rada, by zobaczyć się z Ognianowem, lecz ten na skutek jakiegoś anonimowego pisma, podejrzewając, iż Rada kocha innego — niejakiego Kandowa i tem pismem powodowany, odpycha od siebie niewinną dziewczę.

W opisie powstania Wazow charakteryzuje naiwny heroizm a taksamo strachliwość i małoduszność narodu, który już przy pierwszym zetknięciu się z grożącym mu niebezpieczeństwem opada zupełnie na duchu. Klisurę otacza horda Tosun - beja. Ognianow zorjentowawszy się, próbuje mimo wszystko przez nią umknąć, by zaalarmować Białą Czerkwią, sprawa się jednakże nie udaje, w ciągu dalszej akcji powstańcy zostają zupełnie rozbici i rozproszeni.

Rada pozostaje sama, a cierpiąc niezmiernie w udęce podejrzanej miłości, pragnie wysadzić dom w powietrze i pogrzebać siebie pod jego gruzami; z opresji tej wybawia ją i doprowadza do Białej Czerkwi Iwan Borimeczka.

Część trzecia: Powstanie jest stłumione. Po kilkudniowej tułaczce Ognianow przybywa do Białej Czerkwi, akrywając się w jakimś pustym młynie. Położenie jego

jest zupełnie beznadziejne. W jakiś sposób udaje mu się powiadomić Radę i ją poprosić, by mu przyniosła odzież. Z nim jest i Dr. Sokolow. Rada przynosi mu odzież a równocześnie i tę wiadomość, że kryjówka ich jest wykryta. Wkrótce też przybywa patrol. W zaciętej walce, po upadku Rady i Sokolowa, Ognianow rzuca się naprzeciw patrolu i bywa zabit y.

Na tem powieść się kończy.

Powieść Iwana Wazowa „Pod jarzmem“ jest arcydziełem literackim o niezrównanie wysokich walorach artystycznych, jest żywym i realnym obrazem owej historycznej epoki, przeżywanej przez naród bułgarski, jest najwierniejszym zwierciadłem wewnętrznego życia Bułgara, jego myśli i uczuć, marzeń i dążeń, jego pojęć i poglądów, moralności i obyczajów, jego kultury, domowego i społecznego życia, jak też ustosunkowania się jego do władcy, ruchu politycznego i t. d.

W powieści napotykamy naprężone sceny bliskie boleśności, żywe i piękne obrazy z życia i walki, jak wogóle powieść jest najwierniejszym zwierciadłem realizmu, jest życiem samym Bułgara, wiernie oddanem pędzlem wielkiego artysty malarza, ogrzanem szeroką i szczerą duszą, gorącym i kochającym sercem poety.

Język poety wyróżnia się przedewszystkiem pięknnością stylu, jest silny i dźwięczny, posiada wielką grację, swoistą mu prostotę i naturalność, giętkość, lekkość, krótkość, wyrazistość, elastyczność i plastyczność.

Pod wpływem Wazowa i duchem jego krzepiona, literatura bułgarska rozwija się w drugiej połowie w. XIX bardzo pomyślnie.

KONSTANTIN WELICZKOW

(1856—1907 r.).

Poeta o nastroju duchowym, pełnym melancholji, tęsknoty, smutku i żalu, jest wielki działacz społeczny i kulturalny Konstantin Weliczkow (1856—1907).

Twórczością swoją objął wszelkie rodzaje poezji, a mianowicie: lirykę, epos i dramat. Utwory liryczne Weliczkowa wydane pod wspólnym tytułem „Tęsknoty, smutki i radości“ zawierają: sonety, ody i elegje. O wielkim patriotyzmie poety świadczą ody „Neofit Rilski“, „Ljuben Karawelow“ i oda „Cyryl i Metody“.

Najznakomitszem dziełem poety, w którym przejawia się on jako mistrz stylu epistolarnego są: „Listy z Rzymu“. W listach tych z wielkim natchnieniem poetycznym przedstawia i wywołuje Weliczkow powab piękna i uroku starego i nowego „wiecznego“ Rzymu; opisuje dzieła sztuki, malarstwa, plastyki i architektury rzymskiej; kreśli jego dzieje, a równocześnie także historję kultury i umysłowego postępu społeczeństwa europejskiego, nie pomijając dziejów papieży, którzy odegrali pierwszorzędną rolę w życiu polityczno-społecznem i artystycznym Europy w wiekach średnich.

Poza tem Weliczkow tłumaczył Dantego „Piekło“.

ALEKO KONSTANTINOW.

(1863—1897 r.).

Najpopularniejszym satyrykiem, humorystą i wielkim znawcą ludu bułgarskiego, jest Aleko Konstantinow (1863 — 1897).

W słynnych i pełnych humoru swoich nowelach: „Baj-Ganju“ przedstawia nam autor przeciętnego, typowego zupełnie niekulturalnego Bułgara z wszystkimi jego cechami dodatnimi jak pracowitością, wytrwałością i skromnością wymagań życiowych, obok wszystkich jego wad. I tak, „Baj-Ganju“ widzi nam się najlepiej takim jakim on w rzeczywistości jest na obczyźnie — w Austrii, Niemczech i Rosji, wśród wysoce kulturalnego społeczeństwa. W kontakcie jego z europejszczyzną występuje u niego orientalna chytrłość, drobiazgowość skąpstwo, nieufność, bezcere-

monjalne posługiwanie się cudzemi przedmiotami, naiwna pycha narodowa i zupełne nieokrzescanie pod względem kulturalnym. W ojczyźnie swojej, w swej działalności społecznej „Baj-Ganjo“ uznaje za jedyną swoją i wyłączną zasadę—korzyść osobistą, którą mieć musi, wydając dziennik, czy też urządzając wybory i t. p.

Wszystkie te wady Bułgara objaśnić sobie możemy, jeśli zważymy, że kultura Zachodu zalawszy Bułgarję wysoką falą w chwili odzyskania przez nią niepodległości, została jeszcze nie zupełnie zasymilowaną oraz spowodowała różne niedomagania i śmieszności.

Język i styl dzieł Aleko Konstantinowa jest lekki, zabawny i jasny.

STOJAN MICHAJLOWSKI.

(1854 — 1927 r.).

Satyrykiem ostrym, zaciekłym, biczującym z wielką bezwzględnością wszystkie ujemne strony społecznego bytu narodu bułgarskiego, jest poeta — filozof Stojan Michajlowski (1854 — 1927r.). W twórczości jego rozróżnić możemy dwa kierunki nastrojowe, a mianowicie: kierunek moralno-filozoficzny w duchu pesymistycznym i kierunek satyryczno-polityczny. Do utworów moralno-filozoficznych należą: „Novissima verba“, „Książka bez tytułu“ i „Sonety filozoficzne“, zaś najlepszym utworem satyrycznym to: „Księga narodu bułgarskiego“.

Michajlowski napisał również wiele epigramów i baśni, a właściwie uważać go możemy za ojca bułgarskiej baśni.

Wszystkie jego utwory są niejako niewyczerpanem źródłem praktycznej mądrości, gdyż zawierają one wiele cennych i zdrowych rad i sentencji.

Wszyscy opisani dotąd pisarze i poeci bułgarscy, byli w twórczości swej z konieczności społecznikami, dbającymi mniej o formę i artystyczne walory swoich

utworów, a daleko więcej o ich intencję, cel i skutek, jaki one wyrzuciły miały na młodem jeszcze społeczeństwie odrodzonej Bułgarji.

Większa dbałość o artystyczne piękno utworu pojawia się dopiero z początkiem XX wieku, gdy życie narodu potoczyło się spokojnymi kolejami jego rozwoju.

PENCZO SLAWAJKOW.

(1866 — 1912 r.).

Największym esteta, co do języka, stylu i formy utworu, jest poeta Penczo Slawajkow (1866 — 1912) syn poprzednio opisanego P. R. Slawajkowa.

Obdarzony talentem poetyckim po ojcu, wychowany w duchu kultury Zachodu, Penczo Slawajkow przeszczepia nieznanne dotąd bułgarskim poetom kierunki literackie na grunt bułgarskiego piśmiennictwa.

Wielki poeta indywidualista, Penczo Slawajkow utworzył swą szkołę literacką i pozyskał sobie licznych naśladowców. Z powołania epik pisał pieśni, ballady, poemy i idylle. Z pośród utworów poety, najpiękniejsze i najpopularniejsze są: utwory liryczne „Sen o szczęściu“ i potężna epopeja narodowa: „Krwawa pieśń“ osnuta na tle wielkiego narodowego powstania kwietniowego z 1876 roku.

Treść poematu następująca:

„Głównym bohaterem poematu jest Mladen, powstaniec, około którego poeta grupuje cały szereg typów swego czasu: Wojewodę, Dywisila, popa Macieja, Marina Belinę, Hyszlaka i innych. Akcja rozpoczyna się spotkaniem członków komitetu rewolucyjnego w Kamengrad, gdzie zebrali się, by zdecydować walkę narodu bułgarskiego z odwiecznym wrogiem. Pryncypalne różnice w pojmowaniu znaczenia i ustosunkowania się narodu do walki, skłaniają, zebranych, że od-

kładają ostateczną decyzję. Poeta przedstawia nam w swym poemacie dwa główne kierunki ideowe wśród powstańców. Na czele jednego stoi Mladen, który wyznaje pogląd, że w zadecydowaniu wydarzeń o tak wielkiem znaczeniu społecznym winno się usłyszeć głos narodu. Drugi kierunek przedstawia wojewoda, który nie uznaje woli narodu, lecz jedynie i wyłącznie wolę wodzów narodu.

W miejscowości Oboriszte działacze-powstańcy spotykają się ponownie; tu postanawiają, iż kierownictwo całej akcji powstańczej zdają w ręce wojewody.

Mladen wycofuje, widocznie z tego powodu swój udział w sprawie. W międzyczasie w miejscowości Kamengrad, w domu tuż obok domu Mladena, spotykają się jego przeciwnicy ideowi, by obmyśleć przyszłe działania: czyli plan akcji wyzwolenczej. Jest noc. Mladen nie śpi ze wzruszenia. Przechadzając się na dworze, przypadkiem zauważa, iż z powodu zdrady, zebranie to jest wiadomem władzy, która też wysłała swe organa policyjne, celem ujęcia rewolucjonistów. Jacyś osobnicy próbują wyrwać drzwi z zawias. Przytomny na duchu Mladen w tymże momencie strzela i zabija jednego z nich i tym swoim postępkim uratował działaczy. Sygnał do wzniesienia powstania jest dany a Mladen wbrew własnej swej woli, pierwszy daje powód do ogłoszenia zbrojnego powstania.

Oszołomieni szlachetnym porywem wielkiej miłości ojczyzny, świadomi słuszności swej idei, powstańcy walczą, jak na prawych synów ojczyzny przystoi, wyężdżając wszystkie swoje siły, by porozrywać wielowiekowe kajdany niewoli. Niewystarczające jednak ich siły nie pozwalają im, oprzeć się na dłuższy czas tureckiej przemocy. Powstanie stłumiono pożogą i masowem wymordowaniem ludności.

Na tem się „Krwawa pieśń“ Slawajkowa nie kończy. Naród z powodu usmierzenia powstania na

duchu nie upada, bowiem w dalszym ciągu podtrzymuje ducha narodowego Bułgarów i wlewa weń nadzieję w zwycięstwo, pobudzając go do nowych czynów, wojna rosyjsko — turecka. Poeta przenosi nas duchem na pole walki Szipka, gdzie wyszli cało z powstania bojownicy o wolność i niepodległość Bułgarii, bohaterską swą walką przeciwko licznie większej armii tureckiej wprawiają świat cały w podziw i uznanie dla Bułgarii i Bułgarów. Tu walczy również i umiera za ojczyznę swą, główny bohater poematu, Mladen. Na tem poemat się kończy.

Wiersz i język Slawejkowa jest doskonały, piękny i czysty.

Penczo Slawejkow tłómaczył również niektóre ważniejsze utwory współczesnych poetów niemieckich.

PEJO JAWOROW i PETKO TODOROW.

Współcześni Slawejkowowi są poeci: Pejo Jaworow (1877-1914) i Petko Todorow (1878-1916).

Pejo Jaworow, jeden z najbardziej utalentowanych współczesnych poetów bułgarskich, z uczuciem i duszą bliski narodowi, niewątpliwie zostałby poetą narodowym, gdyby nie przedwcześnie jego śmierć, która położyła kres jego twórczości.

Do najpiękniejszych utworów poety zalicza się zbiór poezyj p. t. „Za cieniem obłoków“, oraz dwa dramaty: „Na polach Witoszy“ i „Gdy grom uderzy“.

Jaworow jest mistrzem wiersza i języka, poeta bowiem małą ilością słów wypowiada bardzo wiele; utwory poety świadczą o wzorowej krótkości i sile jego wiersza i języka. Niema drugiego poety bułgarskiego, któryby kilkoma wierszami tak niezmiernie dużo wyrazić potrafił, jak Jaworow.

Niemniej utalentowanym od poprzedniego jest poeta **Petko Todorow**, który czerpie natchnienie do

swych utworów z pieśni, baśni i podań narodowych. Najcenniejszym utworem poety jest dramat: „Budo-wniczowie“.

Tak oto przedstawiają się dzieje młodej jeszcze literatury bułgarskiej, której współczesność wykazuje wielu jeszcze autorów o nieprzeciętnych zdolnościach literackich, rokujących jej wielką przyszłość.

289515

WYKORZYSTANA LITERATURA:

- D. Mirczew:** „Literatura bułgarska“ — w języku bułgarskim — Plewna 1920 r.
- Tegoż autora:** „Podręcznik literatury“ dla VIII. kl. bułgarskich szkół średnich — wydanie dziewiąte Plewna — bez daty wydania.
- Dymitr Sziszmanow:** artykuł „Nowobułgarska literatura“ w tygodniku „7 Dni“ wyd. w Warszawie. Rok III. Nr. 12 (112).
- Nikoła Stanew:** Dzieje narodu bułgarskiego, gospodarka i szkolnictwo — w języku polskim — Sofja 1927 r.
- Wielka Polska Encyklopedia Powszechna Ilustrowana z 1895 r.:** artykuł o literaturze bułgarskiej.